

Władysław Rusiński

1911–1986

16 sierpnia 1986 roku zmarł Profesor Władysław Rusiński, historyk gospodarczy, wybitny uczeń prof. Jana Rutkowskiego i współtwórca poznańskiej szkoły historii gospodarczej, kontynuator najlepszych tradycji szkoły wychowania społecznego, zapoczątkowanej przez prof. Franciszka Bujaka. Zajmował poczesne miejsca w rozwoju Akademii Ekonomicznej w Poznaniu oraz UAM. Był związany z obiema uczelniami przez ponad 40 lat swojej wielostronnej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej.

Urodził się 24 marca 1911 roku w Nowej Wsi koło Żnina w licznej rodzinie wapiennika. Był jednym z siedmiorga rodzeństwa. Ukończył szkołę wydziałową w Inowrocławiu, a następnie, w wieku lat 17, podjął pracę w Banku Ludowym w Pakości. Stracił ją w roku 1932 z powodu kryzysu. Nie rezygnując z dalszej nauki, przygotowywał się do egzaminu dojrzałości w trybie eksternistycznym. Maturę zdał w roku 1933 i zaraz podjął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, utrzymując się samodzielnie z korepetycji i różnych dorywczych prac.

Od samego początku interesował się historią gospodarczą. Duży wpływ na umocnienie tego zainteresowania wywarła osobowość prof. Jana Rutkowskiego, wielkiego uczonego oraz opiekuna i przyjaciela swoich uczniów. Już po dwóch latach od rozpoczęcia studiów Władysław Rusiński przedłożył gotową pracę magisterską *Uwarstwienie ludności wiejskiej w królewskich Prus Królewskich w drugiej połowie XVIII wieku*. Praca ta została opublikowana w roku 1937 w „Rocznikach Dziejów Społecznych i Gospodarczych”. Magisterium uzyskał w roku 1937. W tym samym roku rozpoczął pracę jako asystent wolontariusz prof. Jana Rutkowskiego. Pod jego kierunkiem, w ciągu dwóch lat, napisał i obronił rozprawę doktorską *Osady tzw. olędrow w dawnym województwie poznańskim*. Obrona odbyła się w maju 1939 roku. Opublikowanie pracy uniemożliwiła wojna, ukazała się ona dopiero w roku 1947.

Wybuch wojny zastał Władysława Rusińskiego w Gdyni, gdzie w czasie wakacji podjął doraźnie pracę w banku. Został deportowany do Bydgoszczy. Utrzymywał się, podejmując różne prace. W lipcu 1945 roku powrócił do Poznania i zaczął pracować początkowo jako starszy asystent, a później jako adiunkt na Uniwersytecie Poznańskim. W roku 1947 podjął także pracę w Akademii Handlowej. Pozostawał stale pod opieką

naukową prof. Jana Rutkowskiego. Z jego inicjatywy rozpoczął badania, których wyniki opublikował pod tytułem *Położenie robotników polskich w czasie wojny 1939–1945 na obszarze Rzeszy i „obszarów wcielonych”*. Opracowanie to stało się podstawą kolokwium habilitacyjnego już w czerwcu 1949 roku.

Zastępcą profesora na Uniwersytecie Poznańskim został w roku 1952, profesorem nadzwyczajnym w roku 1954, a tytuł profesora zwyczajnego uzyskał w roku 1958. Na Uniwersytecie prowadził wykłady i seminaria początkowo na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, a później na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Jednocześnie zajmował się dydaktyką na Akademii Handlowej, przekształconej w 1950 roku w Wyższą Szkołę Ekonomiczną. W roku 1962 w związku z likwidacją dwuetatowości przeniósł się do Wyższej Szkoły Ekonomicznej, z którą był związany do czasu przejścia na emeryturę w roku 1981.

Profesor pełnił liczne funkcje organizacyjne. Na Uniwersytecie Poznańskim był w latach 1955–1958 kierownikiem Studium Eksternistycznego, w latach 1956–1962 – kierownikiem Katedry Historii Gospodarczej, a w okresie 1957–1962 – zastępcą dyrektora Instytutu Historii. W Wyższej Szkole Ekonomicznej był w latach 1950/1951–1951/1952 kierownikiem Katedry Ekonomii Politycznej i kierownikiem Zakładu Historii Gospodarczej. Katedrę tę w roku 1952 przejął zastępca Profesora Wacław Wilczyński. W roku 1957 zakład ten przekształcono w Katedrę Historii Gospodarczej. Profesor Rusiński był jej kierownikiem do roku 1969. Po ponownej reorganizacji Uczelni w latach 1969/1970 katedra ta jako Zakład Historii Gospodarczej weszła w skład Instytutu Ekonomii Politycznej. Do czasu przejścia na emeryturę Profesor był kierownikiem tego zakładu oraz wicedyrektorem ds. naukowych Instytutu. W latach 1959/1960–1960/1961 pełnił funkcję dziekana Wydziału Ogólno-Ekonomicznego, a w okresie 1962/1963–1964/1965 był rektorem Uczelni.

Główny przedmiot badań Profesora stanowił późny feudalizm w Polsce, tj. okres XV–XVIII wieku. Ponadto zajmował się stosunkami gospodarczo-społecznymi w okupowanej Polsce, ruchem spółdzielczym w Polsce w latach 1918–1939, problematyką regionalną Wielkopolski oraz dziejami miasta i regionu kaliskiego. Wszystkie te prace znalazły odzwierciedlenie w ponad 270 publikacjach.

Problematyka ekonomiczno-społeczna epoki feudalnej stanowi dwie trzecie całego dorobku Profesora. Prace z tego zakresu oparte na wszechstronnych i bardzo wnikliwych analizach materiałów, przyniosły mu wysokie uznanie kręgu specjalistów w kraju i za granicą. Publikował je w periodykach polskich i zagranicznych.

Szczególnie cenne i nierzadko nowatorskie, a zarazem najbardziej precyzyjne okazały się ustalenia dotyczące genezy i dróg rozwojowych folwarku pańszczyźnianego w Polsce (na tle europejskim), społecznej organizacji oraz czynników warunkujących wykształcenie się takiego, a nie innego modelu gospodarki wiejskiej w czasie od XIV do XVIII wieku. Interesujące są jego konstatacje na temat rozwoju gospodarki fol-

warczo-pańszczyźnianej w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej, a zwłaszcza jej kryzysu. Zaslugą Profesora jest skorygowanie chronologii tego okresu oraz udowodnienie, że kryzys agrarny w Europie Środkowo-Wschodniej w XVII wieku miał w dużej mierze charakter samoistny. Badając problematykę struktury agrarnej Polski i Europy Środkowo-Wschodniej, przedstawił na szerokim tle porównawczym chronologię powstawania pustek, ich rozmiarów i struktury użytkowania. Bardzo istotne są jego rozważania dotyczące zasięgu i rozmiarów rugów chłopskich w Polsce i w Europie, rozwoju osadnictwa oraz struktury społecznej ludności wiejskiej, kwestie zniszczeń wojennych z drugiej połowy XVIII wieku. Dzięki tym badaniom wzbogacił wiedzę o gospodarce Polski i Europy w schyłkowym okresie feudalizmu, zweryfikował uprzednie twierdzenie zwłaszcza nauki niemieckiej (poświęcono tam wiele miejsca pracom Profesora).

Duże uznanie przyniosła Profesorowi jego praca habilitacyjna. Pierwszy bowiem podjął badania dotyczące stosunków gospodarczo-społecznych w okupowanej Polsce. Badania Profesora są nie tylko powszechnie uznane, stały się wręcz źródłem do poznania niektórych aspektów tego zagadnienia.

Będąc orędownikiem spółdzielczości, udokumentował w obszernym studium zarys polskiego ruchu spółdzielczego w okresie międzywojennym. Nie zajmował się jednak szerzej okresem międzywojennym. Sporadycznie wypowiadał się na temat historii gospodarczej Polski po roku 1945. Niemniej włączył się w najbardziej żywotne sprawy ziem odzyskanych. Tematyka jego badań była szeroka. Podjął nawet próbę syntezy rozwoju gospodarczego Polski Ludowej 1945–1965. W ostatnich latach swojego życia Profesor powrócił do badań regionalnych. Na szczególne podkreślenie zasługuje jego zainteresowanie Kaliszem.

Największą popularność, obok uznania specjalistów, przyniosły Profesorowi skrypty i podręczniki z historii gospodarczej. Kilkakrotnie wydawane i uzupełniane stały się podstawą edukacji tysięcy studentów i innych czytelników w Polsce i za granicą. Profesor nie należał do porywających wykładawców. Jego wykłady były jednak zawsze starannie przygotowane i ujmowały rzeczowością. Był egzaminatorem wymagającym, ale sprawiedliwym.

Seminaria magisterskie i doktorskie były przedmiotem jego szczególnej troski. Uczył solidnych podstaw warsztatu naukowego i analizy źródeł. Niektóre idee, zasady i metody wyniósł od swojego mistrza. Inne wypracował sam. Kult prawdy i faktu historycznego oraz rzetelności wobec źródła stanowiły główne kryterium wyboru metod i technik badawczych. Zwracał uwagę, że uogólniając, trzeba zachować ostrożność. Z przyjęcia tych zasad wypływały duże wymagania w zakresie wysiłku badawczego i prawdomówności. Pod jego kierunkiem napisano kilkaset prac magisterskich oraz 23 rozprawy doktorskie. Wśród jego wychowanków jest wielu profesorów i doktorów habilitowanych. Dużo czasu poświęcał także recenzjom prac na stopnie i tytuły na-

ukowe. Recenzował prace niemal wszystkich historyków gospodarczych w Polsce. Nie unikał akcentów polemicznych, zawsze jednak potrafił dostrzec walory opracowań.

Szczególne miejsce w działalności Profesora stanowiła działalność redakcyjna. Przez prawie 40 lat był związany z redakcją „Roczników Dziejów Społecznych i Gospodarczych”. Od roku 1953 pełnił funkcję redaktora naukowego, będąc kontynuatorem działalności swojego mistrza, prof. Rutkowskiego. Był także redaktorem „Rocznika Kaliskiego”.

Za działalność dydaktyczną i organizacyjną otrzymał tytuł Zasłużonego Nauczyciela PRL, Zasłużonego Działacza Kultury, Honorowego Obywatela Miasta Kalisza. Był też odznaczony wysokimi odznaczeniami państwowymi. Otrzymał Sztandar Pracy II klasy i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski. Dla uczczenia jego działalności naukowej wydano w roku 1978 książkę pamiątkową *Badania nad historią gospodarczo-społeczną w Polsce*, w której zamieszczono niemal pełną bibliografię prac Profesora do roku 1976.

Swoje osiągnięcia zawdzięczał swoim cechom charakteru wykrystalizowanym w młodości w trakcie pokonywania wielu trudności i przeszkód. Należał do ludzi pogodnych, nawet żartobliwych, zwłaszcza w ostatnich latach życia. Wszyscy, którzy się z nim bliżej zetknęli, cenili go za uczciwość, punktualność, słowność i prawdomówność. Uznawał, że podstawowe wartości ludzkie i ich poszanowanie stanowią fundament rozwoju człowieka i społeczeństwa. Nie absorbował swoimi osobistymi problemami. Cechowała go niezwykła skromność. Był nieśmiały i starannie unikał podziękowań. Żył również bardzo skromnie, zwłaszcza że miał małe wymagania. Lubił pracę w archiwum i w bibliotece. Męczył go natomiast udział w zebraniach, posiedzeniach i naradach. Osoby, które go znały, uderzała jego pasja badawcza i wiara, że systematyczna, dobrze zorganizowana praca musi być wcześniej czy później dostrzeżona i właściwie oceniona, niezależnie od układów personalnych i zakrętów koniunktury politycznej. Jest to bowiem warunek rozwoju społecznego. Można powiedzieć, że Profesor Władysław Rusiński był w tym zakresie uosobieniem najlepszych cech przypisywanych Wielkopolanom.

Józef Orczyk